Dicționarul de regionalisme și arhaisme din Maramureș la o nouă ediție

Pamfil Bilțiu
Baia Mare

Dorin Ştef, semnatarul acestei lucrări, pe care o includem în categoria celor de referinţă, este pasionat de cultura populară. Acestei pasiuni i-a adăugat şi o alta, cea pentru limba veche şi înţeleaptă a poporului. Nemulţumit de prima ediţie a dicţionarului, care avea un inventar mai restrâns, a depus o muncă asiduă şi minuţioasă mai mulţi ani, reuşind să depisteze şi să inventarieze peste două mii de termeni noi, tinzând, astfel, să realizeze o lucrare foarte bogată, cu termeni de mare varietate, dând lucrării în acest fel caracter exhaustiv. Cu siguranţă astfel de lucrări sunt cu atât mai folositoare, cu cât tind să valorifice un material cât mai bogat, aşa încât să ilustreze cât mai pregnant varietatea limbii populare, frumuseţea şi bogăţia ei.

Este impresionantă truda autorului de a explora un întins areal geografic care cuprinde nu numai zonele care din punct administrativ aparţin judeţului Maramureş, ci include şi o prelungire în regiunea din Transkarpatia, din sudul Ucrainei, cu satele din dreapta Tisei, care odinioară aparţineau Maramureşului.

Sursele documentare ale autorului sunt şi ele bogate, necesitând o trudă deosebită în cercetarea lor: studii lingvistice, documente cu caracter folcloric şi dialectal, studii etimologice referitoare la graiurile maramureşene şi nord-transilvănene, glosare de termeni regionali cuprinse în colecţii şi antologii de folclor apărute în Maramureş şi nu numai.

Fată de ediţia precedentă constatăm accentul pus pe variantele aceluiaşi termen, reflex al bogăţiei limbii vorbite, amploarea unor articole ale termenilor polisemantici, precum şi bogăţia de citate reproduse din textele explorate, menite a lămuri mai bine sensurile termenilor şi nuanţele acestora. Aşa cum ni se precizează în Prefaţă autorul a adus numeroase corectări la etimologiile unor termeni pe care le-a considerat incorecte la prima ediţie.

Bine procedează autorul care include în lucrare o clasificare etimologică şi semantică a termenilor, venind astfel în sprijinul interesat de cercetarea dialectologiei, istoriei limbii, etimologiilor.

Având în vedere numărul impresionant de termeni legaţi de cele mai variate domenii ale culturii populare precum: îmbrăcăminte, termeni legaţi de gospodărie, de locuinţă, de acareturile gospodăriei, de obiectele casnice, de ocupaţii, de gastronomie, de industria casnică, de meşteşuguri, termeni legaţi de tradiţii, obiceiuri, datini, de jocuri de copii, dar şi termeni legaţi de mitologie, religie, magie, cosmogonie, astronomie ne determină să ajungem la concluzia că dicţionarul îndeplineşte şi funcţia de enciclopedie a culturii populare. Astfel de inventarieri tematice transformă dicţionarul într-un util instrument de lucru pentru folcloriști, etnologi, lingvişti preocupaţi pentru studierea terminologiei culturii noastre populare. Am putea cita, pentru exemplificare, termeni precum: vârşă, vârtelniţă, vâltoare, ţolincă, ţarc, ţărcălam, tuşer, traistă, tocană, tiară, tileagă, târlă, tânjea, sucală, strungaş, pruncotan, păretar, mulăceag, hribă, cipcă,

https://biblioteca-digitala.ro

chedrenţi, cergă, ceangău, bumb, burac, bujdei, bruj, brener, borhot, bârsă, bărbânţă etc.

O prudenţă aparte dovedeşte autorul în privinţa etimologiilor, problemă spinoasă dacă avem în vedere că unele dicţionare cuprind erori şi exagerări, unele purtând pecetea timpului când au fost alcătuite. Drept urmare, în stabilirea lor autorul se bizuie pe colaborarea unor ligvişti de marcă, pe care îi şi nominalizează: Vasile Frăţilă, Dumitru Loşonţi, Nicolae Felecan, Rodica Cristina Ţurcanu. Pentru a evita unele erori şi a evidenţia astfel caracterul relativ al unor etimologii, autorul reproduce toate variantele etimologice de unde poate proveni un termen.

Inventariind straturile etimologice autorul pune în lumină vechimea civilizaţiei în arealul investigat, care capătă importanţă deosebită dacă avem în vedere că un număr mare de istorici falsificatori au susţinut că noi, cei din Ardeal, am venit din alte părţi. Cea mai bună dovadă a vechimii civilizaţiei în spaţiul investigat o reprezintă termenii de substrat, în care pot fi incluşi şi cei comparabili cu limba albaneză, lor li se alătură fondul latin, urmat apoi de fondul slav, cel german, iudaic, etc.

Autorul face importante referiri la influenţele care s-au exercitat asupra limbii vorbite, datorită convieţuirii populaţiei româneşti cu alte etnii. Dacă primele valuri de slavi au atins, mai întâi, Basarabia şi nordul Moldovei, apoi lunca Siretului şi câmpiile de sud, prin secolul al VI-lea, din grupul de slavi ce se îndrepta spre Slovacia s-au infiltrat grupuri mai mici în Maramureş. Cu toate acestea influenţa slavă în limba română nu s-a exercitat înainte de secolele IX-X. Citând cercetările de specialitate, pătrunderea ungurilor în aceste locuri se petrece începând cu sfârşitul secolului al XIII-lea. Prin convieţuirea populaţiei autohtone cu populaţia maghiară, cele mai numeroase elemente maghiare au pătruns pe calea acestui contact direct. Referitor la influenţa ucrainiană, chiar dacă primele contacte între populaţia română şi cea ucrainiană datează din secolul al XII-lea, primul val de ucrainieni, veniţi din Galiţia în Maramureş nu pătrunde mai repede de secolele XIII-XIV. Influenţa germană pătrunde în Maramureş în secolul al XIV-lea, când este atestată prezenţa coloniştilor germani în cetatea Rivulus Dominarum (Baia Mare). Referitor la influenţa iudaică se arată că primii evrei se stabilesc în Maramureş înainte de 1728, adică începutul secolului al XVIII-lea.

Lucrarea capătă importanţă şi prin paginile consacrate gramaticii termenilor vechi. Se fac referiri la formarea cuvintelor prin derivare, prin contaminare, la împrumuturi, precum şi la termenii cu etimologie necunoscută, o altă dovadă a vechimii limbii vorbite de popor.

Dicţionarul este un instrument de lucru pentru cel interesat de variate aspecte ale etnografiei şi folclorului, dacă avem în vedere că ni se furnizează date bogate despre zonele folclorice, aşezarea lor şi delimitarea acestora. Nu lipsesc datele despre poreclele satelor, despre poreclele individuale, poreclele comunitare din nordul Transilvaniei şi judeţul Maramureş. Nu lipsesc antroponimele, numele de familie. Toate conferă dicţionarului caracterul de enciclopedie.

https://biblioteca-digitala.ro